

ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΑΝΑΣΧΕΣΗΣ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΦΑΤΗ ΟΥΚΡΑΝΙΚΗ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

Η πολιτική της ανασχεσης δεν είναι χθεσινή εφεύρεση. Εφαρμόζεται ενάντια στη χώρα μας εδώ και πολλά χρόνια, από πάντα, επί δεκαετίες, αν όχι από αιώνες!

Βλ. Πούτιν, Ετήσιο μήνυμα προς το ρωσικό έθνος, 4/12/2014.

Το 2015 διατυπώσαμε μια γενική γνώμη για την κατάσταση των διακρατικών ανταγωνισμών σε μια μπροσούρα με τίτλο *Η Στρατηγική της Ανατολικής Μεσογείου*. Στα όσα ακολουθούν θα θυμίσουμε αυτή τη γνώμη, θα την εμπλουτίσουμε ελαφρώς, και θα την εφαρμόσουμε στα όσα ακολούθησαν από το 2015 και μετά, δηλαδή στην περίπτωση του ουκρανικού πολέμου. Λοιπόν:

ΚΑΤΙ ΜΙΚΡΑ ΝΗΣΑΚΙΑ: Η ΑΝΑΣΧΕΣΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

Αντίθετα από ό,τι είχαμε καταλάβει απ' το σχολείο, οι «επτά σοφοί της αρχαιότητας» δεν έλεγαν πάντα υποκριτικές κοινοτοπίες. Πάρτε για παράδειγμα έναν από αυτούς, τον Χίλωνα τον Λακεδαιμόνιο. Αυτός ήταν Λακεδαιμόνιος, δηλαδή Σπαρτιάτης με ειλωτες στην ιδιοκτησία του και μέλος της ηγεσίας της κυρίαρχης στρατιωτικής δύναμης του αρχαίου ελληνικού κόσμου. Ο Χίλωνας έχει μείνει στην ιστορία για κάποιες σοφές ρήσεις όπως το «γνώθει σαυτόν».

Φαίνεται όμως πως το κάλεσμα για αυτογνωσία είχε και συγκεκριμένες κρατικές εφαρμογές- συγκεκριμένα, ο Χίλωνας έλεγε ότι το κοντινό νησί των Κηθύρων, από τη σκοπιά της Σπάρτης, θα ήταν καλύτερα να βουλιάζει παρά να εξέχει από τη θάλασσα. Το μίσος του Χίλωνα για τα Κύθηρα εξηγείται με απλά λόγια από τον Ηρόδοτο. Σύμφωνα με αυτόν, όσο το νησί εξείχε, θα μπορούσε κάποιος με πολλά καράβια να κασικωθεί εκεί και να σπέρνει τον τρόπο στη Λακωνία όπου και όποτε επιλέξει. Σε μια τέτοια περίπτωση, οι Λακεδαιμόνιοι δεν θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν τη σεβαστή χερσαία τους ισχύ εκτός Λακωνίας, θα έχαναν τον έλεγχο της Πελοποννήσου και θα έπρεπε να βάλουν τους ειλωτες να φτιάξουν στόλο, δηλαδή καλά σαράντα.²

Με άλλα λόγια, μια κρατική ισχύς που εκφράζεται κατά κύριο λόγο στη στεριά, μπορεί να παρενοχλείται από τη θάλασσα δίχως να μπορεί να αντιδράσει αποτελεσματικά. Τα αποτελέσματα μπορεί να είναι συντριπτικά γιατί κατ' αυτόν τον τρόπο μια δυσανάλογα μικρή θαλάσσια κρατική ισχύς μπορεί να δέσει χειροπόδαρα μια πολύ μεγαλύτερη χερσαία κρατική ισχύ. Για να κάνουμε έναν αναχρονισμό, ο σοφός Χίλωνας, παρέα με τον Ηρόδοτο, είχαν διατυπώσει την κρατική πολεμική στρατηγική που αργότερα θα γινόταν γνωστή ως «ανασχεση».

Οι φόβοι του Χίλωνα έγιναν πραγματικότητα κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου. Αμέσως έπειτα από την ήττα της περσικής εισβολής το 480 π.χ., και ενώ όλος ο κόσμος πανηγύριζε, ο θριαμβευτής της Σαλαμίνας, ναύαρχος Θεμιστοκλής, έπεισε τους Αθηναίους να χτίσουν ένα τείχος που να ενώνει

την Αθήνα με τον Πειραιά. Πράγματι, οι Αθηναίοι έχτισαν το τείχος σε χρόνο ρεκόρ, αφού επιστράτευσαν τις γυναίκες και τα παιδιά τους και γκρέμισαν ως και τα σπίτια τους για να βρουν υλικά. Το τείχος έπρεπε να τελειώσει προτού το πάρουν χαμπάρι οι Σπαρτιάτες, γιατί το αποτέλεσμα θα ήταν φρικτότερο κι από τα Κύθηρα. Με το τείχος ολοκληρωμένο, οι Αθηναίοι θα μπορούσαν να καταφεύγουν εντός όποτε δέχονταν επίθεση από τη στεριά. Επιπλέον, επειδή είχαν φροντίσει να συμπεριλάβουν και τον Πειραιά εντός του τείχους, θα ήταν ελεύθεροι να καβαλήσουν τα υπερσύγχρονα πλοία τους και να πάνε να κάψουν την πόλη του επιτιθέμενου που εν τω μεταξύ θα είχε μείνει αφύλακτη, να κλέψουν λεφτά, να εκβιάσουν τους συμμάχους τους, να σκοτώσουν τους συμμάχους του αλλοιού, να πουλήσουν γυναίκες και παιδιά για δούλους και τα λοιπά που έκαναν τότε οι σοφοί Έλληνες. Με άλλα λόγια, η θεωρία του νησιού άρεσε τόσο πολύ στον Θεμιστοκλή, που μετέτρεψε την Αθήνα σε νησί με το ζόρι.³ Έτσι έγινε εφικτός ο Πελοποννησιακός Πόλεμος και έτσι τα κατάφερε να διαρκέσει καμιά τριανταριά χρόνια. Τέτοια διδάγματα μένουν εσαεί κτήμα της ανθρωπότητας. Οπότε;

ΚΑΤΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΝΗΣΑΡΕΣ: Η ΑΝΑΣΧΕΣΗ ΣΤΟΝ 20ο ΑΙΩΝΑ

Οπότε, αφού είχε αποδείξει τόσο καλά τη χρησιμότητά της, η θεωρία του νησιού συνέχισε να ασκεί τη γοητεία της επί χιλιάδες χρόνια. Στην εικόνα 1 υπενθυμίζουμε ένα χάρτη παρμένο από τις παλιές μας περιηγήσεις στον κόσμο των αφεντικών.

Εικόνα 1: Ο χάρτης του κόσμου κατά Μάκιντερ εξέφραζε το πλανητικό βλέμμα της Βρετανικής Αυτοκρατορίας.

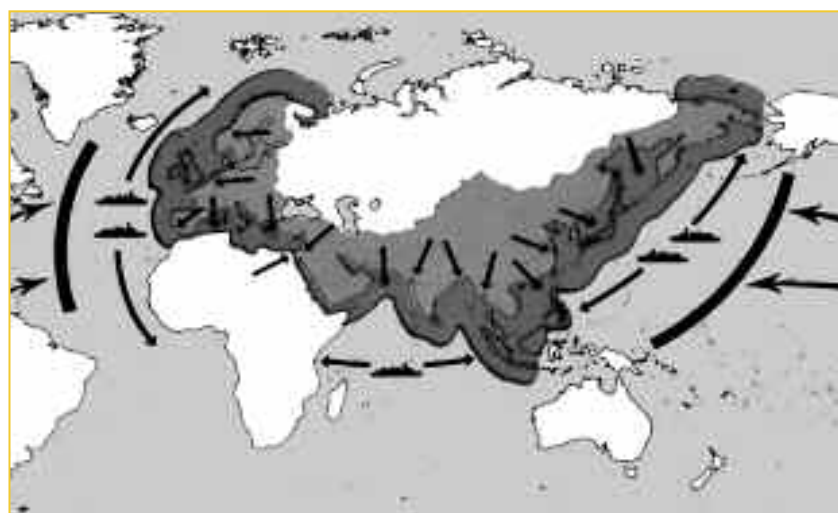
Εδώ ο κόσμος όλος απεικονίζεται σύμφωνα με όσα νόμιζε ο «πατέρας της γεωπολιτικής», Halford Mackinder, εν έτει 1904.⁴ Αυτός ο Μάκιντερ ήταν Βρετανός, δηλαδή υπήκοος ενός νησιού πολύ πιο επιτυχημένου από τα Κύθηρα. Από το 1600 και μετά, η βρετανική νήσος τα είχε πάει τόσο καλά στη βύθιση στόλων και την ανάσχεση χερσαίων δυνάμεων που είχε κατορθώσει να στήσει την πρώτη πραγματικά παγκόσμια αυτοκρατορία στην ιστορία της ανθρωπότητας.⁵ Ο Μάκιντερ συνόψιζε αυτά που οι Βρετανοί ιθύνοντες είχαν καταλάβει εν τω μεταξύ. Κατά τη γνώμη του, η ιστορία του κόσμου (από το 10.000 π.χ.) ήταν η ιστορία της σύγκρουσης μιας χερσαίας και μιας θαλάσσιας δύναμης. Για χιλιάδες χρόνια, η χερσαία δύναμη (που το 1904 τύχαινε να είναι η Ρωσία) κέρδιζε. Από την ανακάλυψη της Αμερικής και μετά όμως, η θαλάσσια δύναμη (που το 1904 τύχαινε να είναι η αγαπημένη του Βρετανική Αυτοκρατορία) είχε πάρει το πάνω χέρι χάρη στην αυξημένη κινητικότητα των πλοίων και τον έλεγχο του ωκεανού.

Ο χάρτης του κόσμου κατά Μάκιντερ εξέφραζε το πλανητικό βλέμμα της Βρετανικής Αυτοκρατορίας. Γι' αυτό και το κέντρο του κόσμου βρισκόταν στην καρδιά της «χερσαίας μάζας της Ευρασίας». Γι' αυτό οι ωκεανοί του πλανήτη απεικονίζονταν σαν να αποτελούσαν μία ενιαία θαλάσσια έκταση. Γι' αυτό και όλες οι άλλες στεριές (η Αμερική, η Αφρική, η Αυστραλία) ήταν υποβαθμισμένες σε μέγεθος (δείτε τη μαεστρία με την οποία είχε κόψει την Αμερική στα δύο): γιατί «στην πραγματικότητα», έλεγε ο Μάκιντερ, όλα τούτα ήταν νησιά. Η ακριβής διατύπωση είχε ως εξής:

Νέες Ευρώπες δημιουργήθηκαν στις κενές χώρες που ανακαλύφθηκαν μέσα στα νερά. Αυτό που ήταν παλιότερα η Βρετανία και η Σκανδιναβία για την Ευρώπη, αυτό έχει γίνει τώρα η Αμερική και η Αυστραλία για την Ευρασία. Η Βρετανία, ο Καναδάς, οι ΗΠΑ, η Νότια Αφρική, η Αυστραλία και η Ιαπωνία είναι τώρα ένας δακτύλιος εξωτερικών και νησιωτικών βάσεων για τη θαλάσσια ισχύ και το εμπόριο, που παραμένει απρόσιτος στη χερσαία δύναμη της Ευρασίας.

Οι ανησυχίες του Μάκιντερ εκτεινόταν κάπως πέρα από την Πελοπόννησο, αλλά δεν ήταν διαφορετικές από του Χίλωνα και του Θεμιστοκλή. Κατά τη γνώμη του, οι χώρες του «νησιωτικού δακτυλίου» του πλανήτη, αφού συνειδητοποιούσαν ότι ήταν νησιά, θα έπρεπε να ελέγξουν τον «ενδιάμεσο δακτύλιο» γύρω από την «ευρασιατική καρδιά». Στόχος ετούτων των «νησιών» θα έπρεπε να είναι να μην επιτρέψουν στη χερσαία δύναμη να συγκεντρώσει τους τεράστιους πόρους της Ευρασίας σε βαθμό που να επιτρέπει την κατασκευή στόλου.

Η θεωρία του νησιού είχε μετατραπεί σε επιστήμη: μια παγκόσμια θεωρία διεξαγωγής των διακρατικών συγκρούσεων. Και δεν αφορούσε αποκλειστικά τη Βρετανική Αυτοκρατορία. Πράγματι, οι δύο διαδοχικοί Παγκόσμιοι Πόλεμοι του Εικοστού Αιώνα σήμαναν το τέλος της Βρετανικής Αυτοκρατορίας και την αντικατάστασή της από τις ΗΠΑ. Αναμενόμενα, οι ειδικοί που ανέλαβαν να διατυπώσουν τις αρχές της αμερικανικής γεωπολιτικής αναγνώρισαν τις ΗΠΑ ως νησί. Στην εικόνα 2 βλέπουμε τον παγκόσμιο χάρτη σύμφωνα με όσα είπε ο «πατέρας της αμερικανικής γεωπολιτικής» Nicholas Spykman το 1943, ενώ ο Β' Παγκό-

Εικόνα 2: Οι ΗΠΑ ως νησί σύμφωνα με τον Νικόλαο Σπύκμαν.

σμιος Πόλεμος δεν είχε ακόμη τελειώσει.

Ο Σπύκμαν δανειζόταν από τον Μάκιντερ τη νησιωτική φύση των αγγλοσαξόνων, μαζί με τον αιώνιο χαρακτήρα της ευρασιατικής σύγκρουσης. Προσέθετε τον ρόλο των ΗΠΑ ως νέα τεράστια εκδοχή των Κυθήρων, καθώς και μια μέθοδο αντιμετώπισης της Σοβιετικής Ένωσης. Κατά τη γνώμη του, οι περιοχές του πλανήτη γύρω από τη Σοβιετική Ένωση ήταν όλες μαζί ένας «δακτύλιος ανάσχεσης» που, εφόσον ελεγχόταν αποτελεσματικά, θα μπορούσε να κρατήσει τη χερσαία ευρασιατική δύναμη στη θέση της. Συνόψιζε το πράγμα ως εξής: «όποιος ελέγχει τον εσωτερικό δακτύλιο ελέγχει την Ευρασία και όποιος ελέγχει την Ευρασία ελέγχει το πεπρωμένο του κόσμου».⁶

Ο Ψυχρός Πόλεμος διεξήχθη έχοντας ακριβώς κατά νου τον «έλεγχο του εσωτερικού δακτυλίου». Το 1946, ο George Kennan, αμερικανός πρέσβης στη Μόσχα, εισήγαγε τον όρο «ανάσχεση» [containment]. Η «ανάσχεση» ήταν μια στρατηγική «αντιπαράθεσης με τη Ρωσία οπουδήποτε αυτή επιδεικνύει πρόθεση να αναμειχθεί στα συμφέροντα ενός ειρηνικού και σταθερού κόσμου». Σύμφωνα με τον Κέναν, αν αυτή η «ανάσχεση» ασκείτο με «υπομονή, επαγρύπνηση και σε βάθος χρόνου», θα οδηγούσε τελικά στην κατάρρευση της Σοβιετικής κοινωνίας εκ των έσω.⁷ Οι ειδικοί που ανέλαβαν να εξειδικεύσουν την «ανάσχεση», αναγνώριζαν τη στρατιωτική τους «αδυναμία στη γήινη μάζα της Ευρασίας». Κατά τη γνώμη τους, η απειλή χρήσης βίας θα έπρεπε να περιορίζεται στις περιοχές όπου η «ισχύς των Σοβιετικών στρατευμάτων μπορεί να αντιμετωπιστεί αμυντικά από το ναυτικό, την αεροπορία και τις αμφίβιες δυνάμεις των ΗΠΑ και των δυνητικών συμμάχων τους».⁸

Οι κριτικές που δέχθηκε η «ανάσχεση» μετά τη διατύπωσή της, είναι εξίσου διαφωτιστικές, γιατί αποδείχθηκαν απολύτως ορθές. Σύμφωνα με τον Walter Lippmann, αριστερό δημοσιογράφο και εισηγητή της ονομασίας «Ψυχρός Πόλεμος», προκειμένου να ακολουθήσουν τη στρατηγική της ανάσχεσης, οι ΗΠΑ

θα έπρεπε να αποδεχτούν τον ρόλο του πλανητικού ηγεμόνα και να υιοθετήσουν μια συμπεριφορά ανάμιξης οπουδήποτε και οποτεδήποτε. Κατά συνέπεια, θα έπρεπε να οργανώσουν «μια σειρά από ετερόκλητους δορυφόρους, πελάτες, εξαρτώμενα μέλη και μαριονέτες». Αυτοί οι νέοι σύμμαχοι των ΗΠΑ θα επεδίωκαν «την εκμετάλλευση της ανάσχεσης για τους δικούς τους σκοπούς».⁹

Όπως συμβαίνει συνήθως με τους αριστερούς, η κριτική του Λίπμαν αποδείχθηκε χρήσιμη. Η ανάδυση των «ετερόκλητων συμμάχων» που θα χρησιμοποιούσαν την ανάσχεση «για τους δικούς τους σκοπούς», όχι μόνο δεν αποθάρρυνε την εφαρμογή της στρατηγικής της ανάσχεσης, αλλά έγινε ένα από τα βασικά της συστατικά και μία από τις βασικές ειδικεύσεις του αμερικανικού διπλωματικού σώματος. Η ανάμιξη σε συγκρούσεις που διεξάγονταν σε απόμακρες περιοχές του πλανήτη, εφόσον γινόταν σωστά, μπορούσε να ευθυγραμμίσει τα συμφέροντα των ΗΠΑ με τοπικά κρατικά συμφέροντα που θα συμμετείχαν στην ανάσχεση όχι για το συμφέρον των ΗΠΑ, αλλά για το δικό τους συμφέρον. Ακολούθησε η ανακάλυψη αλλοπρόσαλλων συμμάχων που κυμαίνονταν από τον κομμουνισμό μέχρι τον τζιχαντισμό και οι πόλεμοι διαντιπροσώπων στην Κορέα, τη Μέση Ανατολή, το Βιετνάμ και το Αφγανιστάν. Στην κορύφωσή της, η ιδέα οδήγησε στη συνεργασία των ΗΠΑ με την κομμουνιστική Κίνα ενάντια στην (επίσης κομμουνιστική) Σοβιετική Ένωση, και στην τελική νίκη στον Ψυχρό Πόλεμο.¹⁰

Όμως το τέλος του Ψυχρού Πολέμου δεν σήμανε και το τέλος της στρατηγικής της ανάσχεσης.

ΝΗΣΙ ΑΙΩΝΙΩΣ: Η ΑΝΑΣΧΕΣΗ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

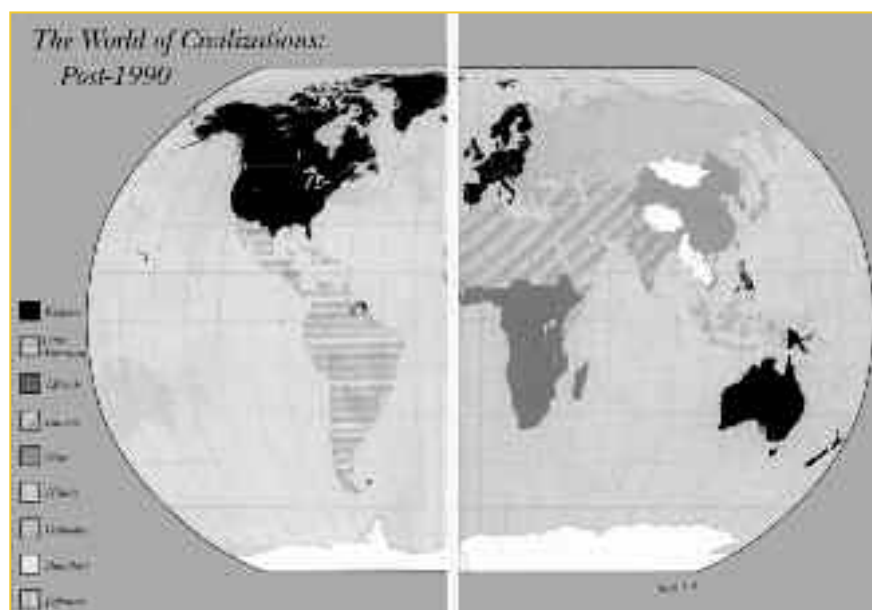
Γιατί, αν δεν το καταλάβατε ήδη, να το πούμε: η στρατηγική της ανάσχεσης είναι από τη φύση της αιώνια. Οι ΗΠΑ είναι λέει νησί. Οι ΗΠΑ δεν μπορούν να ελπίζουν ότι θα επιτύχουν την παραγωγική ρώμη που δύναται να επιτύχει η Ευρασία εφόσον αφεθεί στην ησυχία της. Αν γίνει τέτοιο πράμα, οι ΗΠΑ θα χάσουν την παγκόσμια κυριαρχία και οι αμερικανοί καπιταλιστές θα κλαίνε. Άρα ποτέ οι ΗΠΑ δεν πρέπει να επιτρέψουν την ενοποίηση της Ευρασίας. Ο τρόπος για να πετύχουν αυτόν τον ευγενή στόχο είναι να ελέγχουν τον δακτύλιο της ανάσχεσης και να χρησιμοποιούν τον έλεγχο για να αποτρέπουν τις προσπάθειες συνεννόησης εναντίον τους. Αυτές οι ιδέες δεν αφορούν κατ' ανάγκη τους Ρώσους. Φιλοδοξούν να ισχύουν για όσο υπάρχουν κράτη, όποια και αν είναι αυτά.

Ο 21ος αιώνας ξεκίνησε το 1991. Ο Ψυχρός Πόλεμος είχε τελειώσει και η Σοβιετική Ένωση είχε διαλυθεί. Αλλά το ζήτημα του ελέγχου της Ευρασίας επέμενε. Από τη σκοπιά των ΗΠΑ, οι πιθανοί κίνδυνοι σοβούσαν. Πρώτα η Ρωσία, που είχε διαδεχθεί τη Σοβιετική Ένωση και παρέμενε μια χώρα διόλου αμελητέου δυναμικού. Έπειτα η Γερμανία, που είχε εκμεταλλευθεί τη συγκυρία για να διπλασιάσει το μέγεθός της και να στήσει γύρω της μια περιοχή ελεύθερου εμπορίου. Τέλος η Κίνα, που είχε εκμεταλλευθεί τη συμμαχία με τις ΗΠΑ και το τεράστιο εργατικό δυναμικό της για να ξεκινήσει τη μετατροπή της σε βιομηχανική και στρατιωτική δύναμη πρώτου μεγέθους.

Με τέτοια προβλήματα μπροστά τους, οι Αμερικανοί ειδικοί φρόντισαν κατευθείαν να αντισταθμίσουν την ευφορία της νίκης με σχέδια για τον επόμενο πόλεμο. Το 1996, ο Samuel Huntington προανήγγειλε έναν «πόλεμο των πολιτισμών», όπου οι «πολιτισμοί» ήταν όπως στον χάρτη της εικόνας 3. Το βιβλίο του τελείωνε περιγράφοντας έναν «υποθετικό» (και λιγούλακι πυρηνικό) πόλεμο μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας «κάπου γύρω στο 2010».¹¹ Το 1997, ο Zbigniew Brzezinski, μόνιμος σύμβουλος των Αμερικανών προέδρων επί εξωτερικών ζητημάτων, συνόψισε τις νέες κατευθύνσεις της ανάσχεσης σε ένα βιβλίο με τίτλο *Η Μεγάλη Σκακιέρα*. Περί Ρωσίας, ο Μπρεζίνσκι είχε να πει τα εξής:

Η επιλογή της Ουκρανίας υπέρ της Ευρώπης θα θέσει τη Ρωσία μπροστά στην ανάγκη να αποφασίσει για την επομενη φάση της ιστορίας της. Είτε να

γίνει και αυτή μέλος της Ευρώπης, είτε να γίνει ένα απόβλητο ασιατικό κράτος, ούτε πραγματικά Ευρώπη, ούτε πραγματικά Ασία, κολημμένη στη λάσπη των συγκρούσεων που διεξάγονται στο «εγγύς εξωτερικό» της.¹²

Εικόνα 3: Ο χάρτης που προανήγγειλε «τη σύγκρουση των πολιτισμών» κατά Samuel Huntington.

Ενώσω τέτοιες όμορφες σκέψεις περίμεναν να γίνουν πράξη, ο επόμενος παγκόσμιος πόλεμος είχε ήδη ξεκινήσει. Το 1991 οι ΗΠΑ ξεκίνησαν τον πόλεμο που δώδεκα χρόνια αργότερα θα κατέληγε στη διάλυση του Ιράκ. Από το 1991 μέχρι το 1999 η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας οργανώθηκε ώστε το ρωσικό κράτος να χάσει τα πατήματά του στα Βαλκάνια. Οι διαλυτικές τάσεις στον «δακτύλιο της ανάσχεσης» αναπτύχθηκαν από το 2001 και μετά, πρώτα στο Αφγανιστάν (2001), έπειτα στο Ιράκ (2003) και το Λίβανο (2006). Από την κρίση του 2009 και μετά, η διάλυση ανέβασε στροφές και επεκτάθηκε στη Συρία (2011), στη Λιβύη (2011), στην Υεμένη (2011), και τώρα τελευταία στην Ουκρανία (2014, 2022). Ο χάρτης της εικόνας 4 δείχνει την εξέλιξη της στρατηγικής της ανάσχεσης στον 21ο αιώνα.¹³

Εικόνα 4: Η στρατηγική της ανάσχεσης στον 21ο αιώνα.

Σήμερα ισχύουν όσα ίσχυαν και το 2015, όταν στήσαμε αυτόν τον χάρτη. Ακόμη το κράτος των ΗΠΑ προσπαθεί να διαλύσει με στρατιωτικά μέσα την περιοχή που ο Σπάικμαν ονόμασε «δακτύλιο της ανάσχεσης». Ακόμη υπολογίζει στην αφύπνιση ετερόκλητων «συμμάχων» που θα «χρησιμοποιήσουν την ανάσχεση για τα δικά τους συμφέροντα», επιτείνοντας τη διάλυση. Ακόμη νέα μέτωπα του πολέμου ανοίγουν, ενώ κανένα από τα παλιά δεν κλείνει οριστικά. Κάποια στιγμή στο μέλλον, όταν το αποφασίσουν οι ιστορικοί, ο Τέταρτος Παγκόσμιος Πόλεμος θα αποκτήσει κάποια «αρχή» και κάποιο «τέλος». Για εμάς που τα ζούμε, ο Τέταρτος Παγκόσμιος Πόλεμος διεξάγεται εδώ και τριάντα χρόνια.

Στα όσα προηγήθηκαν περιγράψαμε τις βασικές ιδέες διεξαγωγής του Τέταρτου Παγκοσμίου Πολέμου, όπως κάναμε για πρώτη φορά το 2015. Όπως είναι προφανές, τα όσα μεσολάβησαν εν τω μεταξύ καθόλου δεν διέψυσαν τις γνώμες μας. Αντιθέτως, οι ίδιες γνώμες μπορούν σήμερα να εφαρμοστούν για να κατανοήσουμε καλύτερα ορισμένα πρόσφατα γεγονότα.

Δηλαδή τον πόλεμο στην Ουκρανία.

ΟΥΚΡΑΝΙΑ: ΤΟ ΡΩΣΙΚΟ ΥΠΟΓΑΣΤΡΙΟ (Ή ΜΗΠΩΣ ΤΟ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟ;)

Η Γερμανία είναι ίσως η κατ'εξοχήν περίπτωση επιτυχημένης ανάσχεσης. Ο γερμανικός καπιταλισμός είναι από κατασκευής καταδικασμένος να διψάει για πρώτες ύλες, ενέργεια και εργασία και να αδυνατεί να τα εξασφαλίσει δίχως τη συναίνεση των νησιωτών γειτόνων του. Από τη γερμανική σκοπιά, η δραπετεύση από τον κλοιό της ανάσχεσης, πάντα περνούσε μέσα από κάποιο όραμα «Μεσευρώπης», δηλαδή «ευρωπαϊκής ενοποίησης». Ήδη από το 1915, οι Γερμανοί κρατικοί ιθύνοντες έβλεπαν τη «Μεσευρώπη» [Mitteleuropa] σαν

τον τρόπο να σχηματιστεί ένα αντίπαλο δέος απέναντι στις μεγάλες, αυτόνομες οικονομικά οντότητες των Ηνωμένων Πολιτειών, της Βρετανικής και Ρωσικής Αυτοκρατορίας. Ένας εξίσου συμπαγής οικονομικός συνασπισμός όλων των ευρωπαϊκών κρατών (...) υπό γερμανική ηγεσία, θα επιτελούσε διπλό σκοπό. α) θα διασφάλιζε ότι τα μέλη αυτού του μπλοκ, και ειδικά η Γερμανία, θα είχαν προτεραιότητα στις ευρωπαϊκές αγορές. β) θα παρείχε στο σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας της ενωμένης Ευρώπης τη δυνατότητα να συμμετάσχει ως ενιαία δύναμη στον εμπορικό πόλεμο ενάντια στις υπόλοιπες παγκόσμιες αυτοκρατορίες.¹⁴

Σε αυτά τα πλαίσια, που είναι και σήμερα εξαιρετικά οικεία, η Ουκρανία έπαιξε κεντρικό ρόλο. Πράγματι, ο καγκελάριος που κήρυξε τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο (λεγόταν φον Μπέτναμ Χόλβεγκ) θεωρούσε ότι η δημιουργία της «Μεσευρώπης» είχε ως βασικό προαπαιτούμενο την «απόθεση του ρωσικού δεσποτισμού πίσω στη Μόσχα».¹⁵ Από αυτή τη σκοπιά, η Ουκρανία ήταν εξαιρετικά σημαντική γιατί από τη μια αποτελούσε σημαντική πηγή πρώτων υλών και από την άλλη αποτελούσε την άγκυρα που συνέδεε το ρωσικό κράτος με τις νότιες θάλασσες και συνεπώς εξασφάλιζε τη δυνατότητά του να ασκεί έλεγχο στην Ανατολική Ευρώπη. Αμέσως με την έναρξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου το 1914, το γερμανικό κράτος ξεκίνησε να υποστηρίζει την «Ένωση για την Απελευθέρωση της Ουκρανίας, μια ομάδα Ουκρανών μεταναστών με σοσιαλιστικές και επαναστατικές ιδέες».¹⁶ Παρότι το πράγμα δεν πήγε πολύ καλά, εικοσιπέντε χρόνια αργότερα, ο καγκελάριος που κήρυξε τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο (λεγόταν Άντολφ Χίτλερ), έτρεφε ακριβώς τις ίδιες ιδέες. Για τον Χίτλερ, η «ώθηση προς ανατολάς» και η «αναζήτηση ζωτικού χώρου» είχαν ένα σαφές προαπαιτούμενο, που περιέγραφε με απλά λόγια ήδη από το 1939: «Πρέπει να πάρουμε την Ουκρανία».¹⁷ Τελικά ο γερμανικός στρατός έφαγε τα μούτρα του στο Στάλινγκραντ, προσπαθώντας να χρησιμοποιήσει τον έλεγχο της Ουκρανίας για να βάλει χέρι στα πετρέλαια του Καυκάσου.

Αφού οι καλές τους ιδέες κατέληξαν στη συμμετοχή σε δύο παγκόσμιους πο-

λέμους στο ρόλο του τελικού boss, οι Γερμανοί ιθύνοντες πείστηκαν να επιδιώξουν τη δημιουργία της «μεσευρώπης» με «ειρηνικά μέσα». Αυτή η απόφαση γέννησε την Ε.Ε., τα προγράμματα ΕΣΠΑ και Erasmus, χρηματοδότησε ΜΚΟ, αλλά δεν άλλαξε τα βασικά χαρακτηριστικά του γερμανικού καπιταλισμού. Παγκόσμιες δυνατότητες και φιλοδοξίες, σπάνη πρώτων υλών και εργασία, γεωγραφικός αποκλεισμός. Ο γερμανικός οικονομικός χώρος που δημιουργήθηκε από το 1960 και μετά, επεκτάθηκε όσο ήταν δυνατόν. Χάρη στην ήττα της Σοβιετικής Ένωσης στον Ψυχρό Πόλεμο, έφτασε να περιλαμβάνει χώρες όπως η Ρουμανία, η Ουγγαρία, η Πολωνία και... η Κύπρος.¹⁸

Έπειτα όμως; Από το 2004 και μετά, η επέκταση των Γερμανών έχει βρει τοίχο. Και για άλλη μια φορά ο τοίχος ονομάζεται «Ρωσία». Ο διαθέσιμος χώρος για επέκταση της «Μεσευρώπης» προσκρούει στα ρωσικά συμφέροντα τόσο πολύ, που οι Γερμανοί έχουν αρχίσει να σκέφτονται τις χώρες των δυτικών Βαλκανίων ως «υποψήφιες για ένταξη στην Ε.Ε.». Εν τω μεταξύ οι αλληπάλληλες κρίσεις μεταφράζονται σε κατάρρευση του διεθνούς εμπορίου, μειώνουν τις εξαγωγές και εντείνουν το στρίμωγμα. Η «ειρηνική επέκταση» δείχνει τα όριά της, καθώς διάφορα έγκριτα και ισότιμα μέλη της «Μεσευρώπης», από την Ιταλία μέχρι την Ελλάδα, απλώνουν το χέρι όλο και πιο επιτακτικά.

Το γερμανικό κράτος κατόρθωσε να παριστάνει ότι αγνοεί τα προηγούμενα στάδια του Τέταρτου Παγκοσμίου Πολέμου. Έκανε φιλικούς θορύβους προς τις ΗΠΑ, δήλωσε συμμετοχή στον «ελεύθερο κόσμο», υπέμεινε την αύξηση των τιμών της ενέργειας και τους αυξανόμενους δασμούς... και έβαλε το χέρι βαθιά στην τσέπη για να αντιμετωπίσει τις συνέπειες που είχαν τα «πανδημικά μέτρα» πάνω στις εξαγωγές του και στις ήδη παραπαίουσες οικονομίες των «μελών της Ε.Ε.». Για όλους αυτούς τους λόγους, οι Αμερικανοί ιθύνοντες, εκτός από την εμπλοκή της Ρωσίας στις «λάσπες του εγγύς εξωτερικού», υπολογίζουν και ότι το γερμανικό κράτος δεν θα μπορεί να παραστήσει ότι αγνοεί τον πόλεμο στην Ουκρανία. Ρωσική κατοχή της Ουκρανίας σημαίνει τέλος της γερμανικής επέκτασης και με τη βούλα. Ρωσική κατοχή της Ουκρανίας σημαίνει ότι η Ρωσία θα αποκτήσει ακόμη μεγαλύτερο λόγο επί της «Μεσευρώπης». Γι' αυτό και οι ΗΠΑ ενθάρρυναν την εμπλοκή του ουκρανικού καθεστώτος σε αυτόν τον πόλεμο με όποιο μέσο είχαν στη διάθεσή τους. Γι' αυτό και φροντίζουν όπως μπορούν ώστε το ουκρανικό καθεστώς να μην ηττηθεί ολοκληρωτικά.

Οι «λάσπες του εγγύς εξωτερικού» έχουν πολλές χρήσεις και κάποιες από αυτές αφορούν τη Γερμανία. Κατά τη διάρκεια των χρόνων της «ειρηνικής επέκτασης», οι Γερμανοί ιθύνοντες είχαν βρει τους τρόπους να συνυπάρχουν με τη Ρωσία. Η Ρωσία έπαιζε τον ρόλο των ενεργειακών πηγών και η Γερμανία έπαιζε τον ρόλο του εργοστασίου.¹⁹ Αυτή η συνύπαρξη προφανώς είχε δημιουργήσει και τις σχετικές αντιλήψεις περί γερμανορωσικής συνεργασίας, ενδεικτική στιγμή των οποίων ήταν η πρόσληψη ενός άλλου Γερμανού καγκελάριου (λεγόταν Γκέρχαρντ Σρέντερ) στη ρωσική Γκάζπρομ μετά το τέλος της θητείας του. Με αυτή την έννοια, το ξέσπασμα του ουκρανικού πολέμου θέτει κρίσιμα ερωτήματα. Μπορεί η γερμανορωσική συνύπαρξη να αντέξει τον πόλεμο στην Ουκρανία; Εξακολουθεί να είναι συμφέρον για τη Γερμανία να προμηθεύεται ενέργεια από τη Ρωσία; Είναι διατεθειμένη η Γερμανία να αποδεχτεί μια όλο και μεγαλύτερη ρωσική δυνατότητα ελέγχου και παρέμβασης στην (ο θεός να την κάνει) «Μεσευρώπη»;

Αναμφίβολα, κάποιοι στη Γερμανία απαντούν «ναι, βεβαίως, φέρε κι άλλη Ρωσία». Τα διδάγματα των δύο Παγκοσμίων Πολέμων ως ρωσογερμανικών συγκρούσεων παραμένουν ισχυρά. Όμως, αυτοί οι ειρηνοποιοί θα πρέπει να λάβουν υπ' όψη ότι η ρωσογερμανική συνεργασία στήθηκε και άνθισε με την αμερικανική ανοχή. Μπορεί η ρωσογερμανική συνεργασία να υπάρξει ενάντια στη θέληση των ΗΠΑ και των νησιωτικών τους συμμάχων; Από αυτή τη σκοπιά, τα πιο πρόσφατα συμβάντα, όπου οι αγωγοί αερίου κάτω από τη Βαλτική παθαίνουν ατύχημα,²⁰ έχουν ταυτόχρονα πρακτικό και συμβολικό χαρακτήρα.

Πρακτικό, γιατί στερούν τη Γερμανία από τη ρωσική ενέργεια, ακριβώς δηλαδή τη βάση των ρωσογερμανικών σχέσεων. Συμβολικό, γιατί υπενθυμίζουν σε Ρώσους και Γερμανούς ότι δεν μπορούν να αγνοούν τη βούληση εκείνου που ελέγχει τη θάλασσα και τον «δακτύλιο της ανάσχεσης». Ο συγκεκριμένος αυτοργός έχει μικρή σημασία· θα μπορούσε να είναι οι ΗΠΑ. Ή οι τάσεις του γερμανικού κράτους που τείνουν προς τη ρωσογερμανική σύγκρουση. Σίγουρα δεν πρέπει να ξεχνάμε τα αγαθά κράτη της Σκανδιναβικής χερσονήσου, που όπως είδαμε παραπάνω (να διαβάσετε προσεκτικά), ήδη πριν τον καιρό του Μάκιντερ είχαν αναλάβει τον έλεγχο της Βαλτικής ενάντια στους Ρώσους και τους Γερμανούς (εικ. 5). Οπότε βάλτε «όλα τα παραπάνω» και θα είστε μέσα· γιατί ως γνωστόν, τα κράτη συνεννοούνται.

Τέλος πάντων, να συνοψίσουμε. Η στρατηγική της ανάσχεσης εξελίσσεται για ολόκληρο τον 21ο αιώνα. Περιλαμβάνει τη διάλυση κρατών του «δακτυλίου της ανάσχεσης». Στόχος είναι η ανάμιξη των γειτονικών κρατών, που κυνηγώντας έκαστο το «εθνικό του συμφέρον» εναντίον όλων των διπλανών, θα εμπλακούν σε έναν αιώνιο πόλεμο. Το τελευταίο επεισόδιο είναι η διάλυση της Ουκρανίας. Εκ των πραγμάτων, τα κράτη που καλούνται να επιδιώξουν το εθνικό τους συμφέρον, δεν είναι πλέον «μεσανατολικά». Είναι η Γερμανία, η Ρωσία και τα κράτη της «μεσευρώπης». Στόχος των ΗΠΑ σε όλες τις επιμέρους συγκρούσεις είναι να μην κερδίζει κανείς. Απώτερος στόχος είναι η απομόνωση της Κίνας. Το πόσο καλά πάει αυτό το τελευταίο, θα κριθεί στο μέλλον. Κατά τη γνώμη μας, δεν πάει τόσο χάλια όσο φαίνεται, ειδικά αν λάβουμε υπ' όψη τη Γερμανία. Ο ουκρανικός πόλεμος αποδεικνύει ότι οποιαδήποτε ρωσογερμανική συνεννόηση θα πρέπει να λάβει υπ' όψη και τη γνώμη των ΗΠΑ. Ο κατευνασμός της Ρωσίας με ένα κομμάτι της Ουκρανίας υπό την προϋπόθεση της απομάκρυνσης από την Κίνα, θα είναι εις βάρος της Γερμανίας, αλλά δεν είναι αδιανόητος και γίνεται όλο και δελεαστικότερος όσο το ρωσικό κράτος δεν μπορεί να κερδίσει μόνο του και όσο η Γερμανία στριμώχνεται. Το επιπλέον πλεονέκτημα από την αμερικανική σκοπιά είναι ότι όλα ετούτα δεν θα τελειώσουν ποτέ, θα παραμείνουν ανοικτές πληγές έτοιμες να ξαναοίξουν, όπως και όλα τα προηγούμενα μέτωπα του Τέταρτου Παγκοσμίου Πολέμου (εικ. 4). Πάντα σε αυτές τις θεωρίες, τα αφεντικά λένε πως επιδιώκουν την «ισορροπία δυνάμεων»· εννοούν την αιώνια ανισορροπία.

Κι έτσι, η τριακονταετής σύγκρουση εξελίσσεται. Και όσο εξελίσσεται, τόσο πλησιάζει την ελληνική επικράτεια. Για την οποία θα πρέπει να μιλήσουμε ξεχωριστά.

Εικόνα 5: Οι μυστηριώδεις διαρροές των αγωγών Nord Stream απεικονίζονται στο χάρτη. Ο ίδιος χάρτης μάς θυμίζει τον πραγματικό διεθνή ρόλο των σκανδιναβικών κρατών. Που δεν είναι η προώθηση του «κοινωνικού κράτους», αλλά το θαλάσσιο οδόφραγμα ενάντια σε Ρώσους και Γερμανούς.

1. Παρατίθεται στο Autonomie Antifa, *Η στρατηγική της Ανατολικής Μεσογείου... ή αλλιώς συμμετοχή του ελληνικού κράτους στον Παγκόσμιο Πόλεμο*, 2015, σ. 87.
 2. Ηρόδοτος, *Ιστορία*, τ. 7, Πολύμνια, Κάκτος, 1992, σ. 283.
 3. Θουκυδίδης, *Ιστορία*, Πόλις, 2011, σσ. 139-144. Ούτε οι μόνιμοι αναγνώστες του *Foreign Affairs* δεν έχουν διαβάσει σελίδες πιο κυνικές από ετούτες εδώ. Τελικά, και μιας και λέμε για κυνισμό, ο Θεμιστοκλής παράτησε την Αθήνα και κατέληξε σύμβουλος του Πέρση βασιλιά· άρα οι προσλήψεις στο περσικό δημόσιο γίνονταν με αξιοκρατικά κριτήρια.
 4. Ο χάρτης περιλαμβάνεται στο Halford Mackinder, "The Geographical Pivot of History", *The Geographical Journal*, Vol. 23, No. 4 (Apr. 1904), pp. 421-37, p. 435. Σχολιάζεται στο Autonomie Antifa, *Η στρατηγική της Ανατολικής Μεσογείου*, ό. π., κεφ. 1.
 5. Για μια ιστορία της ανάδυσης της βρετανικής αυτοκρατορίας, δες «Μερκαντιλισμός, 16ος αιώνας και άλλοι ξεπερασμένοι αρχαϊσμοί», *Antifa* #35, 3/2013.
 6. Nicholas Spykman, *Η Γεωγραφία της Ειρήνης*, Παπαζήσης, 2004, σ. 107.
 7. George Kennan, "The Sources of Soviet Conduct", *Foreign Affairs*, Vol. 25, No. 4, Ιούλιος 1947, σ. 575-582.
 8. Έτσι αναφέρουν εσωτερικά υπομνήματα του αμερικανικού υπουργείου των Εξωτερικών εν έτει 1946. Παρατίθενται στο Henry Kissinger, *Διπλωματία*, τ. Β', Πεδίο, 2020 (Α' εκδ. 1994), σ. 12.
 9. Ο. π., τ. Β, σ. 29.

10. Έχουμε περιγράψει τα σχετικά γεγονότα στο *Autonomie Antifa*, *Το Πείραμα «πανδημία»: Μια ιστορία ιών, πειθαρχήσεων και εμπορικού πολέμου*, Αθήνα, 2022, σσ. 66-88.
 11. Samuel Huntington, *The clash of civilizations and the remaking of world order*, Simon & Schuster, 1996, σσ. 26-27, 312-318.
 12. Zbigniew Brzezinski, *Η Μεγάλη σκακιέρα: Η αμερικανική υπεροχή και οι γεωστρατηγικές της επιπτώσεις*, Λιβάνης, 1998 (Α' εκδ. 1997), σ. 213.
 13. Autonomie Antifa, *Η στρατηγική της Ανατολικής Μεσογείου...*, ό. π..
 14. Αυτές και άλλες παρόμοιες γερμανικές εκτιμήσεις του 1915 παρατίθενται στο Fritz Fischer, *Η συνέχεια των ελίτ: Από την αυτοκρατορία στο Τρίτο Ράιχ (1871-1945)*, Antifa Scripta, 2015 (Α' εκδ. 1979), σσ. 87-88.
 15. Ο. π., σ. 88.
 16. Ο. π., σ. 89.
 17. Ο. π., σ. 104.
 18. Η επέκταση περιγράφεται στο «Η Κύπρος στην Ε.Ε (ακολουθεί: ο Καραγκιόζης φούρναρης): Μια εξαιρετικά σύντομη ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης», *Antifa* #36, 4/2013.
 19. Για μια σύντομη ιστορία των ρωσογερμανικών σχέσεων δείτε το προηγούμενο τεύχος: «Καθετί σταθερό και ακλόνητο κλονίζεται, καθετί ιερό βεβηλώνεται: Η Ουκρανία και ο Παγκόσμιος Πόλεμος», *Antifa* #81, 7/2022.
 20. «Σαμποτάζ στους αγωγούς Nord Stream υποπτεύονται Ευρώπη και ΗΠΑ», *Καθημερινή/Reuters*, 28/9/2022.